

بیان مسئله

معلمان برای توسعه حرفه‌ای خود ناگزیر باید در ابعاد گوناگون فعالیت‌های خود با پژوهش ارتباط برقرار کنند. معلم باید خود به‌عنوان عنصری فکور وارد عمل شود تا بتواند فرایند دشوار یاددهی-یادگیری را به‌صورت اثربخش مدیریت کند (ساکي، ۱۳۹۱: ۱۹۷-۱۹۱). کلاس درس گاهی بستری از موقعیت‌های نامعین و دشوار است که جز معلم که به شخصیت و ویژگی‌های بی‌همتای دانش‌آموزانش آگاه است، هیچ‌کس توان مقابله و حل آن‌ها را ندارد. مواجهه معلم با پیچیدگی‌های بی‌بدیل در کلاس درسش، او را به پژوهش و کندوکاو ملزم می‌کند. اما گاهی معلم برای این کندوکاو با موانعی برخورد می‌کند. موانع شخصی یا محیطی رشد حرفه‌ای معلم را متوقف و صلاحیت‌ها و شایستگی‌های او را بی‌اثر می‌کنند. یکی از این موانع، اضطراب پژوهشی است. اضطراب پژوهشی یکی

معلم پژوهنده

تأثیر مهارت‌های پژوهشی در پیش‌بینی اضطراب پژوهشی معلمان

دکتر فاطمه عشورنژاد

روان‌شناسی تربیتی

از شایع‌ترین انواع اضطراب در میان معلمان محسوب می‌شود که بسیاری از آنان تجربه کرده‌اند و آن را مانع فعالیت‌های پژوهشی‌شان می‌دانند. اضطراب پژوهشی را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: احساس ترس و نداشتن اطمینان در رابطه با انجام پژوهش و خلق تولیدات علمی معتبر و تأثیرگذار (Smith & Lovrich, 2005). به عبارت دیگر، «اضطراب پژوهش» هرگونه احساس ترس و پریشانی در طول فرایند تولید علم، از انتخاب موضوع تا انتشار آن در جوامع علمی و حتی پس از آن، یعنی بازخوردهای دریافتی ناشی از آن از مجامع علمی را در بر می‌گیرد (Miller & Sandman, 2004).

در توجیه اضطراب پژوهشی معلمان، به ویژگی‌های شخصیتی و محیطی متفاوتی اشاره شده است. اما آنچه در این میان نقش برجسته‌تری ایفا می‌کند، توان و به عبارتی مهارت پژوهشی معلم است. آشکار است، وقتی فرد در کاری دانش و مهارت لازم را ندارد، نگرش او نیز دچار آسیب می‌شود، خودکارآمدی‌اش پایین می‌آید، و حالات ناخوشایند روان‌شناختی از قبیل اضطراب یا عصبانیت را تجربه می‌کند. این چرخه در نهایت فرد را به تاب‌نیاز و دل‌مشغول نبودن با آن کار می‌رساند. چه بسا معلمانی که صرفاً به دلیل نداشتن مهارت‌های پژوهشی کافی، چشم خود را از هر بخش‌نامه و جشنواره پژوهشی بسته‌اند و رشد حرفه‌ای خود را متوقف کرده‌اند. براین اساس، پژوهش حاضر به این سؤال می‌پردازد که آیا بین مؤلفه‌های مهارت پژوهشی، پشتیبانی محیطی و اضطراب پژوهشی معلمان رابطه‌ای وجود دارد؟ به عبارت دیگر، آیا مهارت پژوهشی و پشتیبانی محیطی می‌توانند میزان اضطراب پژوهشی معلمان را پیش‌بینی کنند؟

روش

با توجه به نوع جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، روش پژوهش حاضر از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش کلیه دبیران دوره دوم متوسطه شهر رامسر در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ بود. برای انتخاب نمونه از شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای استفاده شد. پرسش‌نامه‌ها بین ۱۸۰ نفر توزیع شدند و پس از حذف پرسش‌نامه‌های ناقص، در نهایت ۱۶۱ معلم به‌عنوان نمونه نهایی وارد تحلیل شدند.

یافته‌ها

تحلیل رگرسیون چندمتغیری مؤلفه‌های مهارت پژوهشی و پشتیبانی محیطی با اضطراب پژوهشی

تحلیل رگرسیون چندمتغیری مؤلفه‌های مهارت پژوهشی و پشتیبانی محیطی با اضطراب پژوهشی

مقدار آماره F	خطای استاندارد برآورد	برآورد ضریب استاندارد	برآورد ضریب غیراستاندارد	شاخص	
۲۵/۰۶	۰/۱۵	-۰/۳۱	-۲/۸۸		پشتیبانی محیطی
۲۰/۹۲	۰/۱۵	-۰/۵۴	-۲/۱۹		مهارت‌های پژوهشی

با توجه به مندرجات جدول، نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد، مهارت پژوهشی قادر به پیش‌بینی اضطراب پژوهشی معلمان است و ضریب همبستگی منفی ۰/۵۴ با اضطراب پژوهشی دارد. همچنین، پشتیبانی محیطی قادر به پیش‌بینی اضطراب پژوهشی معلمان است و ضریب همبستگی منفی ۰/۳۱ با اضطراب پژوهشی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج همسو با نتایج پژوهش‌های قبلی نشان داد، برخوردار نبودن از سطح مناسب مهارت پژوهشی و پشتیبانی محیطی با اضطراب پژوهشی معلمان رابطه معنادار دارد. به تاسی از مبانی سند تحول (۱۳۹۱) و در راستای تحقق اصل تربیت معلم پژوهشگر، یکی از ضروریاتی که هر معلم با آن مواجه می‌شود، داشتن دانش، مهارت و نگرش پژوهشی است. اضطراب یکی از مهم‌ترین متغیرهای روان‌شناسی در محیط کار است که می‌تواند انواع متفاوتی داشته باشد؛ اضطراب پژوهشی، اضطراب اطلاعاتی، اضطراب نگارشی و بایگانی، اضطراب بازدید و سایر موارد. **کنکمن** و همکاران (۲۰۱۵) اضطراب پژوهشی را مؤلفه‌ای سه‌عاملی می‌دانند متشکل از عوامل موقعیتی (دانش و تجربه)، عوامل هدفدار (عزت‌نفس پایین) و عوامل زیست‌محیطی (سبک یادگیری، جنسیت و قومیت). به اعتقاد آنان، اضطراب پژوهشی علاوه بر حالات ناخوب جسمی، رفتارهای اجتنابی و ضدانگیزشی با خود به همراه دارد. نبود مهارت‌های آماری، متدلوژیکی، سواد رسانه‌ای، تسلط اندک بر زبان انگلیسی، نداشتن مدیریت زمان در پیشبرد فرایند پژوهش و شرایط کاری نامناسب، همگی از دلایل اضطراب پژوهشی گروه‌های گوناگون جامعه از جمله معلمان هستند. خلاصه آنکه، برای داشتن معلمانی پژوهشگر و فارغ از اضطراب باید شرایط حمایتی و آموزش‌های ضمن خدمت مؤثر را برای آنان فراهم کرد. با توجه به تأثیر اضطراب پژوهشی در افت عملکرد پژوهشی معلمان، مطالعه سایر پیشایندهای آن توصیه می‌شود. برگزاری کارگاه‌های آموزشی در زمینه‌های آمار و روش تحقیق، و کار با رایانه، بی‌شک می‌تواند تا حد زیادی از ایجاد این اضطراب پیشگیری کند.

منابع

۱. ساکی، رضا. (۱۳۹۱). پژوهش معلم محور، پارادایمی نو در پژوهش‌های آموزشی. فصلنامه راهبردهای آموزش، ۵ (۳).
۲. سند تحول راهبردی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۱).
3. Higgins, C.C., & Kotrlik, J.W. (2006). Factors Associated with Research Anxiety of University Human Resource Education Faculty. Career and Technical Education Research, 31(3), 175-99.
4. Miller, L.E., Sandman, L.R. (2004). Defining scholarship. Proceeding of the Annual Midwest Research to Practice Conference in Adult Continuing and Community Education, Milwaukee, Wisconsin.
5. Smith, E., Anderson, J.L., & Lovrich, N.P. (2005). The multiple sources of workplace stress among land-grant university faculty. Research in Higher Education, 36(3), 261-82.